

Sözlük

Agora: Antik Yunan şehirlerinde ticari, resmi ve dini fonksiyonları olan açık alan, pazar yeri.

Akropol: Antik Yunan'da şehrin en yüksek ve savunmaya en elverişli yerine kurulan iç kale. Erken dönemlerde önemli yapı ve tapınakları içinde barındırırken İ.Ö. 5.yy.da hemen tümüyle tapınaklara ayrılarak bir kutsal kesim halini almıştır.

Altar: Üzerinde kurban kesilen ve tanrıya sunu yapılan masaya benzer, yüksekçe olan, genellikle taştan ve yuvarlak veya dörtgen şekilde yapılan, kurban kanlarının akmasına yarayan bir deliği olan mimari eleman.

Ante: Antik Yunan mimarisinde yan duvarların ileri doğru uzanan ve pilastr yapan ucu. Bir adı da parastas. Anteler Dor düzeyinde kaidesiz olarak yerleşirler, fakat profil ihtiva eden silme yer alır. Antelerin sütunlardan farkı başlıklardır.

Apsis: Bir tapınak mekanı içinde doğrultu belirleyen, yarım daire planlı ve mihrabi içeren bölüm.

Arşitrav: Antik Yunan ve Roma mimarisinde sütun başlıkları üzerine oturarak sütunları birbirine bağlayan ve üzerine gelen elemanların ağırlığının sütun başlıklarıyla sütunlara geçişi sağlayan yatay taş blok.

Atribü: Antik heykelerde bir heykelin hangi tanrı, tanrıça ya da kahramana ait olduğunu anlaşılmasına kolaylık sağlayan ayrıntı, giysi ya da aksesuara verilen genel ad.

Atrium: Antik Roma evlerinin ortasında yer alan iç avlu.

Attis: Yunan Mitolojisinde Phrygia kökenli tanrı. Önce Agdistis'in oğlu olarak kabul edildi. Onun teşvikiyle kendini hadım etmeye kalktı ve öldü.

Efsane daha sonra Attis'i Kybele'ye bağladı. Attis, evliliğinin Kybele tarafından engellenmesi üzerine delirerek kendini hadım etti. Kybele onu bir çam ağacına dönüştürdü. Attis'e tapınma, Batı'ya Kybele'ye tapınma ile Roma'ya ise imparatorluk öncesinden başlayarak girdi. Claudius zamanında Attis'e tapınma ilkbahar başında, Mart'ın 15'inden 27'sine dek süren büyük bir gizemci dram biçimine büründü.

Dendrophoroslar, bir cesedi çağrıştıran, örtülere sınılmış bir çam ağacı taşırdı (Arbor inrat şenlikleri). Attis rahipleri Galuslar, sırtlarını kırbaç darbeleriyle yaralar, hatta bazıları, tanrılarına öykünerek kendilerini hadım ederlerdi.

Auditorium: Antik tiyatrodaki seyircilerin oturduğu bölüme verilen isimlerden biri.

Bakkha'lar: Tanrı Dionyzos'un dinsel törenlerine katılan kadınlar

Baldaken: Kubbe ya da piramidal çatıyla örtülü, kare, çokgen veya daire planlı, sütunlarla taşınan küçük, açık strüktür.

Bazilika: Birbirlerinden sütun ya da ayak dizileriyle ayrılmış, ortada geniş ve yüksek, yanlarda alçak ve dar birbirine paralel neflerden oluşan, uzunlamasına gelişmiş bir mekan düzenine sahip, uç kısımda nişi andırır bir apsid bulunan yapı tipi. İlk kez Roma Döneminde yapılan bazilikaların din di-

şı kamusal işlevleri vardır.Hukukla ilgili işlerin görüldüğü mahkemeler bu yapıların içinde kurulurdu.Hıristiyan bazilikaları ise dinsel anlamda bir yapı olarak gelişmiştir ve ilk Hıristiyan kiliselerine örnek teşkil etmişlerdir.

Bema: Bazilika yapısında apsisin önünde yer alan platform. Bu kısımda Erken Hıristiyan mimarisinde ruhban sınıfı için oturma yerleri, Bizans mimarisinde kiliselerde sunak bulunur.

Bes: Koruyucu eski Mısır tanrısı. Kirpi sakallı, sarkık göğüslü, ardında bir pars kuyruğu bulunan çarpık çurpuk bir cüce olarak betimleniyordu. Bu korkunç görünüm onu, kötü cinleri evden uzaklaştıran (bu iş için genellikle bir sürü bıçak ya da kılıç taşıyordu), uyuyanı(genellikle yatakların başuçlarında yer alıyordu) ve loğusalrı da koruyan bir tanrı durumuna getiriyordu. Gülünç bir tanrı olarak, gülme, neşe ve dans tanrısıydı da(dansözler genellikle butlarında onu simgeleyen bir dövme taşıyordu) Lir ya da tef sesine uyarak, kendisi de dans ederdi. Özellikle gerileme döneminde tapınılan bir tanrıydı.

Bosaj: Antik duvar örgüsünde dikdörtgenler prizması biçiminde yontulmuş taş blokların hafif dış bükey bırakılmış, kaba ya da düz olarak işlenebilen ön yüzleri.

Cavea: Antik tiyatrolarda basamaklı oturma alanı.

Cella: Kutsal bölüm.

Diakonikon: Bizans mimarisinde kilisenin bir bölümü erken dönemlerde kiliseye sunulan armağanların saklandığı bir mekan işlevini görürdü. Daha sonraları arşiv ve kitaplık olarak kullanılmaya başlandı. Apsidin yanında yer alır ve prothesisle birlikte pastaforionu oluşturur.

Dor: Antik mimarlıkta kullanılan düzenlerden en eskisi. İ.Ö. 6. yüzyılda uygulanma-

ya başlanır. Başlangıçta ahşap mimari, sonraları taş mimariye geçilmiştir. Taş mimariye geçişin ilk dönemlerinde de çatı ahşap olarak yapılmıştır. Dor ile başlanır. Üst yapı çiziminde görülmez. Stereobatin üst yüzeyi bir düzenleme tabakasıdır ki buna euthyteria denir. Bunun üzerinde tapınağın gözle görülen kısımları başlar.

Dromos: Genellikle mezar yapılarında mezar odasına geçişi sağlayan dar ve uzun geçite verilen ad.

Euthyteria: Antik Yunan tapınak mimarisinde Krepidomanın altında, stereobatin üstünde toprak seviyesi hizasında görülen düzleme tabakası.

Gymnasium: Antik Yunan ve Roma'da gençlerin düşünsel ve bedensel yönden eğitildikleri, öğrenim gördükleri, spor etkinliklerinde (güreş) buldukları yapı.

Heroon: Antik dönemde yüceltilmiş kahramanların anısına yapılan özel yapı.

İn Situ: Eski konumunda ele geçen buluntular için kullanılan terim.

İzodom: Eş yükseklikte blok taş sıralardan oluşan harçsız Hellenistik duvar örgüsü.

Kerykeion: Antik Yunan'da haberci tanrı Hermes'in atribüsü olan çift kanatlı ve burmalı asa.

Kome: Köy

Korinth: Yukarıya doğru genişleyen sepet şeklinde bir orta kısmın etrafını çeviren akanthus yaprakları ve köşelerde volütler oluşturan helixlerden meydana gelen, üzerinde abakusun yer aldığı antik mimarlıkta kullanılan bir başlık biçimidir. İ.Ö. 5.y' da meydana gelmeye başlamıştır.

Krepidoma: Antik mimarlıkta tapınağın oturduğu platformun çevresindeki basamaklı kesime verilen ad.

Antik Dönem Kuleleri: Roma döneminde korsanlık faaliyetlerinin başlaması ile yapılmaya başlanmışlardır. Bu kuleler, yapıları açısından farklı teknik özellikler göstermektedirler. Poligonal teknikte yapılmış olanların yanı sıra, izodom teknikte yapılanlarda vardır. Kullanım amaçlarına göre içleri tek odalı veya çok odalı olabildiği gibi iki kattan beş kata kadar yükseklikte olanları da vardır. Kuleler yapıldıkları konum itibarı ile de farklı kullanım amaçları taşırlar. Bazıları dağların vadilere geçit verdiği yerlerde yapılırken, bazıları da korunaklı alanlarda yapılmışlardır. Göksu Vadisi ile Lamas Vadisi arasında daha yoğun olarak gözlenen bu kulelerin bazılarının savunma amaçlı, bazılarının depolama amaçlı, bazılarının gözetleme ve haberleşme amacı taşıırken, kule-ev tarzında yapılmış olanlarının varlığı da tespit edilmiştir.

Lahit: Kelime anlamı eski Yunanca' da(sarkophagos) et yiyicidir. Lahit eski çağlarda içine ölü'nün yerleştirildiği pişmiş toprak, taş, ağaç, kurşun ya da mermerden yapılmış özel sanduka.

Lento: Kapı, pencere gibi açıklıkların veya iki sütun arasının üstünde kalan kesimin yükünü yanlara aktaran yatay ahşap veya kagir kiriş.

Lusignan: Kökeni Fransa'nın batısındaki Poitou'ya dayanan ve bir çok Haçlı önderiyle Kudüs ve Kıbrıs kralları yetiştiren soylu aile. Kıbrıs'ınLusignan kralları 1269'dan sonra aynı zamanda Kudüs kralı ünvanı taşıdılar.

Naos: Antik Yunan Tapınağı'nda kült heykelinin bulunduğu en kutsal bölüm. Latince'deki Cella ile aynı anlamı taşır.

Nartheks: Bazilika tipi Erken Hıristiyan ve Bizans kiliselerinin ana mekanına açılan giriş bölümü.

Nef: Bazilikalarda ve kiliselerde apside dik doğrultuda, birbirlerinden sütun ya da

ayak dizileriyle ayrılmış uzunlamasına mekanların her biri.

Nekropol: Antik dönemde kent merkezinin dışında bulunan mezarlık alanı.

Nemesis: Yunan tanrıçası.Gece tanrıçası Nyks'in kızı. Zeus'un elinden kurtulmak için kaza dönüştü;bunun üzerine, tanrı onu elde etmek için erkek kaza dönüştü. Nemesis'ten doğan yumurtadan Hellene ve Dioskurlar dünyaya geldi. Nemesis aynı zamanda yazgılarından kaçmaya çalışan insanlara karşı uygulanan tanrısal öçü simgeler.

Nymphaeum: Yunan mitolojisinde su, orman, dağ perileri olan nymphalara adanmış, Yunan ve Roma mimarisinde görülen kayaya oyulmuş ev biçimli, sütun dizileri ve heykellerle bezenmiş, nişli anıtsal çeşme yapılarına verilen isim.

Odeion: Antik mimarlıkta içinde müzik dinlemek için yapılmış özel yapı.

Opus Sectile: Çeşitli biçim ve boyutlarda kesilmiş renkli mermer parçalarının yanyana dizilişle yapılan bir tür zemin döşemesi.

Pastoforion: Erken Hıristiyan ve Bizans mimarisinde diakonikon ya da prothesis görevini yapan ve kilise apsidesinin iki yanında yer alan odaların ikisi birlikte pastoforion diye adlandırılır. Bu mekanlar din dörenlerinde kullanılan çeşitli eşya ve giysileri saklayan bir çeşit hazine odalarıydı.

Peripteros: Çepeçevre tek sıra sütun dizisine sahip,Antik Çağ mimarisinde en çok rastlanan tapınak plan tipi.Sütunla yan duvar arasındaki uzaklık iki sütun arasındakiine eşittir.

Peristylli Ev: İ.Ö. 7.yy.'da Yunanistan'da zenginlerin yaptırdıkları, giriş kapısından etrafı sütunlarla çevrilmiş, revaklı bir avluya girilen eve verilen isim.

Pilastr: Dikdörtgen planlı ve bir yanından duvara bitişik taşıyıcı sütun. Zamanla taşıyıcı olmaktan çok süsleme ögesi haline gelmiştir.

Poligonal: Bir çeşit antik duvar örme tekniği. Düzensiz duvarlardır. Bu teknikte çeşitli şekildeki taşları birbirine uydurmak için işçilik çoktur. Daha sonra teras ve sur duvarlarında görülür. Arkaik dönemden itibaren kullanılmaz.

Polis: Şehir, kent.

Pronaos: Antik Yunan Tapınağı'nda cellanın önünde, ante duvarlarının arasında kalan giriş bölümü. Roma Tapınağı'nda yoktur.

Protesis: Bizans kilisesinde mes ayini için kullanılan malzemenin hazırlanması ve saklanması işlevine hizmet eden oda.

Strüktür: 1- Bir nesneyi ya da yapıyı ayakta tutan taşıyıcı sistem.
2- Yapısalılıktaki anlamıyla yapı sözcüğünün eşanlamlısı.

Şapel: Tek mekandan oluşan küçük tapınma mekanı.

Şikari: Tarih yazarı ve şair Şikari Ahmet Bey'in (1584) aktardığı bilgiler.

Synthronon: Bizans ve Doğu Hıristiyan kiliselerinde din görevlilerinin oturması için yapılmış sıralar. Apsidte yarım daire planlı amfityatro biçiminde olabildiği gibi, bemanın iki yanında düz sıralar halinde de olabilir.

Tabya: Sürekli olarak savunmaya hazır bulundurulması gereken stratejik ya da taktik açıdan önemli görülen bir yerde barış zamanında yapılan berkitilmiş mevzii.

Tapınak: İkel çağlarda tanrının evi olarak yorumlanıp, içinde tanrı simgesinin korunmasını amaçlayarak inşa edilen bir yapı ti-

pi. Megaron tapınakların öncüsü olmuştur. Kesin bir kural olmamakla birlikte tapınaklar ön yüzleri doğuya bakarak, çoğunlukla doğudan batıya yönlendirilirdi. Sunak da genellikle tapınağın doğusunda yer alırdı. Antik bir tapınakta temel unsur naos(cella)'tur.

Temenos: Etrafı peribolos denilen duvarla çevrelenmiş, bir ya da daha fazla tapınağı ve dinsel yapıyı içine alan kutsal alan.

Templum in Antis: Megaron planında ve ön giriş bölümünün yan duvarlarını sınırlandıran anteler arasındaki iki sütunun yer aldığı tapınak plan tipi. Küçük ölçülü tapınaklarda bu plan uygulanmıştır. Tapınak

Territorium: Her kentin belirli sınırı.

Thema: Anadolu'da tümüyle askeri nitelikli idare birlikleridir. Kolordu anlamına gelmektedir.

Tonoz: Örgü teknikleri kullanılarak inşa edilmiş kagir, eğrisel yüzey ya da yüzeylerden oluşan mimari örtü ögesi.

Transept: Bazilikal planda apsinin önüne konulan enine nef.

Trikonchos: Üç tane yarım daire planlı yarım kubbe örtülü mekanın bir merkezi ana mekana eklendirilmesiyle oluşmuş yapı tipi. Roma ve Erken Hıristiyan mimarlıklarında görülür.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aslan A., "Kilikia Bölgesi'ndeki Grek Kolonizasyonu" OLBA IV (1999), 1-17.
- Aşık H., Ashabı Kehf (Mağara Arkadaşları), İstanbul, 1981.
- Aydın A., Emirzeli: Eine hellenistische bis spatantike Siedlung im Rauhen Kilikien, Marburg, 1999.
- "Ortaçağ Tarihinde Mersin ve Çevresi" Sırtı Dağ Yüzü Deniz, MERSİN, İstanbul, 2004, 53-68.
- "Die Kirche II in Emirzeli", OLBA II (1999, II. Cilt), I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu, Mersin, 1998, 499-511.
- "Kilikia'daki Ayaklı Kiliselere Bir Örnek: Hasanlıler Kilisesi, The Church of Hasanlıler in Rough Cilicia: An Example of Pireted-Basilical Plan Typed Churches", ADALYA IV (1999-2000), 243-257.
- Kilikia ve Isauria Kiliseleri'nde Görülen Yüksek Tipteki Templon Kuruluşları, Die hohe Templonanlage in den kilischen und isaurischen Kirchen", OLBA III (2000), 215-226.
- "Kilikia ve Isauria Bölgesi Kiliselerindeki Galeriler", Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi (2001), Sayı 2, Ankara, 117-122.
- "Mersin-Silfke, Seyranlık Köyü Geç Antik-Bizans Dönemi Mimarisi" 21. Araştırma Sonuçları Toplantısı (2003, 1. Cilt), Ankara, 217-228.
- Aydinoğlu Ü., "Olba Bölgesi Yol Ağı", OLBA I (1998), 139-146.
- "Doğu Dağlık Kilikia'da Villae Rusticae", OLBA II (1999), Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu, Mersin, 1998, 155-167.
- "Yerleşim Modeli Oluşturmak Mümkün müdür? Dağlık Kilikia'dan İki Yerleşim Modeli Denemesi", OLBA XII (2005), 165-184.
- Aygen T., Türkiye Mağaraları, İstanbul, 1984.
- Bartlett W. H., Gravürlerle Türkiye V, Anadolu 2, no. 50, Ankara 1977.
- Davesne A.- Le Rider G., Gülnar II. Le trésor de Meydancikkale (Cilicie Trachee, 1980) I-Texte, 2. Planches, Paris 1989.
- Durugönül S., Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien, British Archaeological Reports, International Series, S 511, Oxford, 1989.
- "Adamkayalar (Kilikya) Kabartmalarının Arkeolojik ve Morfolojik Yönden Değerlendirilmesi ve Korunmasına İlişkin Öneriler", Araştırma Sonuçları Toplantısı XI (1994) 24-28 Mayıs 1993 Ankara, 527-426.
- "Seleukosların Olba Teritorium'undaki "Akkulturation" Süreci üzerine Düşünceler", OLBA I (1988), 69-76.
- Durugönül S., "Nagidos Üzerine Düşünceler" OLBA II (1999 II. Cilt) I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu 1998, Mersin, 67-68.

- "Kilikia Kuleleri'nin Tarihteki Yeri" Arkeoloji Dergisi III (1995), 197-202.
- "1996 Yılı İçel İli (Antik Dağlık Kilikya) Yüzeysel Araştırması İle Kuleler-Kaleler ve Yerleşimlerle Olan İlişkileri" XV.Araştırma Sonuçları Toplantısı 1999 I.Cilt), Ankara, 1998, 281-293.
- "Krallar, Rahipler ve Korsanlar-Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eskiçağ'da Mersin Bölgesi" Sırtı Dağ, Yüzü Deniz, Mersin, İstanbul, 2004, 27-52.
- Durukan M., "i.Ö. 301-188 Yılları Arasında Olba Teritoriumu'nda Yaşanan Siyasi Gelişmeler" OLBA I (1998), 87-95.
- "Olba Territoriumu'nun Hellenistik Dönem Ölü Kültü Üzerine Düşünceler", OLBA I (1988), 153-160.
- "Hisarkale Garnizonu ve Bu Merkezde Polygonal Tarzda İnşa Edilmiş Mezarlar", OLBA II (1999 II. Cilt), I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu 1998, Mersin, 79-91.
- Er Scarborough Y., "Dağlık Kilikia-Lamotis Mezarları", OLBA I (1998), 77-85.
- Eugenia E. S., "L'isola degli ulivi Elaiussa Sebaste, porto Romano in Cilicia", Antik Türkiye, Lugart, 1998.
- Eyice Semavi, "Konya Tarihinden Bir Yaprak: Aya Thekla Efsanesi ve Sanat Tarihinde Aya Thekla", Anıt VII (1962), 1-24.
- "Karadağ (Binbir Kilise) ve Karaman Çevresinde Arkeolojik İncelemeler", Türkiye'de Ortaçağ Sanatı Araştırmaları II, İstanbul 1971, sf: 89-105
- Gough M., "The Emperor Zeno and Some Cilician Churches", Anatolian Studies, 22 (1972), 199-212.
- Harper R.P., "Podandus and the Via Tauri" Anatolian Studies vol.XX (1970), 149-154.
- Hellenkemper H.- Hild F., Kilikien und Isaurien, Tabula Imperii, Byzantini 5, Tel I-II, Text, Wien, 1990.
- Herzfeld E. - Guyer S., Meriçlik and Korykos, Monumenta Asiae Minoris Antiqua (MAMA) II, 1930.
- Keil J.- Wilhelm A., Denkmäler aus dem Rauhen Kilikia, Monumenta Asiae Minoris Antiqua (MAMA) III, 1931
- Köroğlu K., 5. Yılında Yumuktepe, Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları:12, Kazı Monografileri Dizisi:1, Ege Yayınları, İstanbul, 1998.
- Machatschek A., Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Raulen Kilikien, Wien, 1967.
- Özbay F., "Olba/Diokaisareia Su Sistemi", OLBA I (1998), 121-129.
- "Elaiussa Sebaste ve Korykos Su Sistemi", OLBA IV (2001), 145-161.
- Özbayoğlu E., "Soli(Cilicia) ve "Soloecismus", OLBA II (1999 II. Cilt), I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu, Mersin, 1998, 131-154.
- Öziş Ü., Su Mühendisliği Tarihi Açısından Türkiye'deki Su Yapıları, Ankara, 1994
- Özyıldırım M., "Klasik Arkeoloji'de Yunanca ve Latince Sözcüklerin Kullanım Yanlışları", OLBA I (1998), 147-152.
- Sayar M. H., "Kilikya'da Tanrılar ve Kültürler", OLBA II (1999 II. Cilt), I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu, Mersin, 1999, 131- 154.

“Mersin’de Kayıp Kentler-Mersin’in Antik-
çağ Yerleşim Coğrafyası” Sırtı Dağ Yüzü
Deniz, MERSİN İstanbul, 2004, 9-26.

Sevin V.- I.Caneva- K .Köroğlu., “1995 Yılı
Mersin Yumuktepe Kazıları”, XVIII. Kazı
Sonuçları Toplantısı, İstanbul, 1996, 27-
31.

Söğüt B., “Lamos’da Bulunan Bir Tapı-
nak”, OLBA II (1999 II. Cilt), I. Uluslararası
Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu, Mersin,
1998, 399-409.

Taşyürek A.O., Silifke “Keben” Hitit Kaya
Kabartması” Türk Arkeoloji Dergisi
(1976), Sayı XXIII-I, 97-102.

Texier C., Asie Mineure, Paris 1882.

Tırpan A.- Söğüt B., “Batı Ovalık Kilikya’da
Çokgen (Poligonal) Taşlı Duvar Örgü Tek-
niği”, OLBA I (1998), 161-186.

Tunay İ. M., “Akkale Yüzey Araştırması
1999” 18. Araştırma Sonuçları Toplantısı
(2001) 1. Cilt, Ankara, 51-58.

Ünal A., Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlık-
ları, İstanbul, 2000 Hititler Devrinde Ana-
dolu I, İstanbul, 2002.

Yağcı R., “İ.Ö. III.-II. Binde Kilikia’da Tica-
ret”, OLBA II (1999 I. Cilt), I.

Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyu-
mu, Mersin, 1999, 17-26.

Zoroğlu L., Kelenderis I, Ankara, 1994.

